

güclə tətbiq edə bilirlər, biz isə yeni bir hökumət olduğumuzdan bunu tətbiq etməyi bacarmırıq. Bilxassə bunun üçün müntəzəm yeni idarələr, bir çox təşkilat və külli miqdarda məmur lazımdır.

Bir tərəfdən də bizə təklif edirlər ki, neft satışı sərbəst elan edilsin. Fəqət, bunun bir məhzuru [çəkinləsi tərəfi] var ki, neft nerəyə aparılsa əvəzində kağız pul gətiriləcəkdir. Kağız pul isə xeyirsiz və heç şeyə lazım olmayan bir şeydir. Ona görə kağız puldan isə cövhərimizin məmləkətimizdə qalması faydalıdır. Almanlar burada olan zaman bizə ümid vermişdilər ki, Batumdan bizim neftimizi öz gəmilərində Ukrayna və sair məmləkətlərə daşıyaçaqlardır. Paraxodlar da hazırlanmışdı. Fəqət çox çəkmədi övzayi-siyasiyyə [siyasi vəziyyət] dəyişdi, o ümidlər də pozuldu. Şimdi vəziyyəti-siyasiyyəyə görə bizim cövhərimizi aparacaq olan ingilis və fransız gəmiləri Dardaneldən o yanadır. Digər tərəfdən məlumunuzdur ki, bizim dəmiryolumuz xarab, nizamdan düşmüş, maşınlar yanmış, neftpravod pozulmuşdu. Şimdi çox çalışaraq bunları bir qədər islah edib Batuma neft çıxarmağa müvəffəq olduq. Eyni zamanda əcnəbi məmləkətlərə neft göndərmək qəsdilə hamıdan əvvəl Ukrayna ilə bir iş düzəltməyə çalışdıq, müvəffəq də olduq. Şimdi ingilislər bizə söz vermişlər ki, neftimizi daşımaq üçün paraxod versinlər. Fəqət, burada da işimiz fənalı oldu, çünki biz müqavilənamə bağlayan kimi Ukraynada hökumət dəyişdi, iğtişaş başlandı. Hər şəhərdə bir cərəyan, bir hökumət var, bilmirsən kimlə danışısan.

Hal-hazırda neftpravod gündə 75 min olmaq üzrə ayda iki milyon puta qədər

neft çəkir. Bu günlərdə bir milyon 200 min puta qədər də artacaqdır. Deməli, Batuma ayda 3 milyon put neft göndəriləcəkdir.

Bu mülahizələrlədir ki, Ticarət və Sənaye Nəzarəti məzkur iki çarənin heç birinə təvəssül [müraciət] etməyərək orta yol ilə getmişdir. Çünki, dedim ki, inhisar mümkün deyil, tam sərbəstlik dəxi bütüm mümkün olmur. Mədəncilər nefti sata bilmədiklərindən hökumət onlara, əmələyə [işçiyə] məvacib verə bilmək üçün külli miqdarda pul buraxır. Şimdi hökumət çalışmalıdır ki, çox neft satılsın, tainki verdiyi 30-40 milyon paranı geri ala bilsin, mənfəət də hasil etsin. Hökumətin zehni böylə dərin məsələlərlə məşğuldur. Türüq və Məabir Nəzarətinin politikası da bundadır. Bir tərəfdən neft lazımı qədər getmir, o biri tərəfdən sərbəst satış elan edilsə, çıxarılan neftin əvəzinə mal gəlmir. Ona görə ki, bu işləri nizama salmaq üçün iki həftə bundan əvvəl bir komisiyon təşkil edilmişdir ki, neft işlərinə baxıb ingilis və sairələrlə müzakirata girişsin, sonra hökumətə neft alış-verişi haqqında bir layihə təqdim etsin. Hökumətin ixtiyarı olsa, o vaxt layihəni özü qəbul edər, olmazsa, Parlamana təqdim olunar, bu bir. Digər tərəfdən işlər ona görə ləngə düşürdü ki, bizimlə Batum arasında başqa bir dövlət vardır. Neftin Batuma ucuz çıxmasına bu iş mane olur. Neft məsələsinə məhəlli deyil, cahan nöqtəyi-nəzərindən baxmaq lazımdır. Çünki Azərbaycandan başqa, Amerika, İngiltərə və Rumıniyada 3 milyard tondan ziyadə neft hasil olur. Buna görə, neft bazasında bir rəqabət, bir mübarizə başlanacaqdır. Hər kəs çalışır ki, nefti ucuz çıxsın.

Çalışmalıdır ki, mübarizə meydanında Amerika nefti Bakı neftinə qalib gələ bilməsin. Məsələn, Marselə Amerika nefti də gəlir, Bakı nefti də. Bunlardan hangi ucuz olsa, əlbəttə onu alacaqlar. Təbii, Bakı nefti Marselə gedincə neçə məmləkət keçdiyindən ayrı-ayrı gömrüklər və rərək Amerika neftindən baha çıxır. Ona görə ilk əvvəl bu barədə Gürcüstanla müqavilənaməmiz olmalı idi. Uzun müzakirət nəticəsində nəhayət, şimdi bir tranzit müqavilənaməsi bağlamışıq ki, Gürcüstan bizim neftimizdən vergi almayacaqdır, biz də onlara nefti ucuz buraxacağıq. Bu həm bizim üçün xeyirli, həm Gürcüstana faydalıdır. Bu barədə yaxın zamanda bir layihə təqdim ediləcəkdir.

Məlumdur ki, iş müəyyən bir adam, ya bir heyət əlində olmayanda müşküləşir. Bilxassə əhvalımız öylədir ki, adi bir məsələni başa gətirmək üçün bir neçə qeyri idarələrə müraciət etmək lazım gəlir. Bu səbəblərdən bir günə qurtarmalı iş üç həftə çəkir. Hal-hazırda neft işlərində hökumət məzkur məsələyə baxmaq [üçün] komisiyonun işini gözləyir. Bu günlərdə komisiyon öz rəyini hökumətə bildirəcəkdir. Komisiyonun layihəsinə mütəxəssislər iştirakı ilə baxılacaq, hökumət ya özü təsdiq edəcək yaxud təsdiq etmək üçün Parlamana təqdim edəcəkdir. Bundan sonra böyük miqyasda neft ticarəti başlanacaqdır.

Ağamalioğlu (“Hümmət”) - Əvvəlki natiqlərə cavab verərək deyir ki:

Mən türk fəhlə və əkinçisinə zidd və bərəks [əksinə, əleyhinə] getmirəm, amma türklərin hökumətinə gərəkdir zidd olam. Harada istibdad varsa, biz ona ziddik. Mən dedim ki, o istibdaddan Gəncə-

də bir qədər də bizim hökumətimizə verildi... (*Sədr natiqi mətləbə dair danışmağa dəvət edir.*) Bəli, bu axır zamanlarda ehtikar [möhtəkirlilik] başlanıb, Azərbaycanın nefti, bezi və buğdası cürbəcür yerlərə getdi, dün heç bir şeyi olmayanlar bu gün milyona malikdirlər. Bəziləri mənim dediyimi böylə başa düşdülər ki, guya biz hökuməti dəyişmək istəyirik, əlbəttə indiki halda əgər mümkün olsaydı biz bir an dayanmazdıq. Amma şimdi iş buradadır ki, nə tövr edək bir az iş görülsün. Məlumdur ki, sorğu hökumət üçün bir dəyənək kimidir; hökuməti dəyişmək deyil, işi düzəltməkdir. İşlərimizin nə qədər müşkül olduğu məlumunuzdur. Kabinə təşkil edilərkən nazirlərin bəziləri yalvarırdılar ki, canım əl çəkin, rədd olun. Biz onları güclə vadar etdik, şimdi isə çalışmalıyıq ki, yıxılmasın.

Yollar naziri dedi ki, milyonlar hesabı və əsnasında 3-4 qazan neft bir şey deyildir. Bir də sözündən bu çıxdı ki, Nəzarət orta yol ilə gedirmiş. Elə bu orta yoldur ki, xalq dəli eyləmişdir! Sudya, müəllim, çəkməçi – hamı işini buraxıb həman orta yola düşdü, ehtikara başladı. (*Sağdan, soldan alqış.*) Bunun qabağını almaq üçün dünkü nitqimdə bir təklif etdim, həman təklifi təzədən deyirəm: gərək elə edək ki, hökumət tərpənsin. Bunun üçün şahmar lazımdır ki, bu da Ali Tribunaldan ibarətdir.

Qarabəyov (İttihad) - Əsas məsələyə keçmədən əvvəl türklükdən bir neçə söz söyləyəyim:

Əvvəla onu ixtar etməliyəm ki, türklük namı [adı] bizim üçün müqəddəs bir namdır, həməvəqt [heç vaxt] o nam tənqid yolu ilə çəkiləmməz. Türklər buraya

hökuməti idarə etməyə deyil, əsgər sifəti ilə gəldilər, canlarını verdilər, qanlar tökdülər, bizə səadət və istiqlal yolu açdılar. Onların böyük xidməti qarşısında ruziməhşərədək mədyunuz [məhşər gününə qədər borcluyuq]. Yalnız malımız, canımız deyil, hətta hüququmuzu da onlara fəda etsək, çox deyildir. Nəinki uğrumuzda canını fəda etmiş əsgərlər, hətta paşaların da siyasəti hamı üçün pis olsa da, bizim üçün yaxşılıqdan başqa bir şey etməmişlərdir. *(Alqış)* Bir çox adamlar özləri iştirak etmiş olduqlarını qorxudan gizləyərək deyirlər ki, türkləri buraya “Müsavat” gətirmişdir. Yalnız “Müsavat” tərəfindən Rəsulzadə cəsurağa bir surətdə dedi ki, bəli biz gətirmişik və buna fəxr edirik. Həqiqətən haqları da var, zira millət yolunda böyük xidmətdir və millət qarşısında ehtirama layiqdirlər. Fəqət, mənəcə türkləri buraya gətirən “Müsavat” və sair bir firqə deyil, türk ruhu, islam ruhu, türk qanıdır. Mən şahidəm ki, bu gəlmək 11 il əvvəl qət edilib. İstanbulda həman Xəlillər, Nurilər, Vəhiblər birinci imkan bulduqda Qafqaziya islamlarını xilasa yüyürməyə “Qurani-şərif” hüzurunda yəmin etmişdilər. Əhməd bəy də buna şahiddir. Şimdi onların adları məmləkətdə müşahidə olunan üsul-suzluq münasibətilə çəkilir, fəqət biz təsdiq edəriz ki, bu fənalıqlara onlar bais olmamışlardır. Keçəlim mətləbə.

“İttihad” fraksiyonu tərəfindən verilmiş sorğu haqqında fikrimizi söylədik, fəqət, müzakirə əsnasında müxtəlif söhbətlər çıxdı. Hökuməti müdafiəyə qalxışan Məhəmməd Əmin həzrətləri kinayə ilə buyurdular ki, biz hökuməti dağıtmaq istəyirik. Bu, doğru deyil. Hökumətin le-

hinə və əleyhinə olanları aşkar etmək üçün uzun danışıq istər.

Sorğu məsələsinə gəlincə, iki cəhətə fikir verməlidir. Biri fəlsəfə cəhətidir ki, müharibə nəticəsində anarşi olub, aləm dağılıb, sərvət gedibdir. Bu doğru. Bunu təshih üçün bizim nazirlər deyil, daha təcürübəli adamlar, hətta bütün millət çalışsa yenə çətin düzələr. Bir də Məhəmməd Əmin həzrətləri buyurdular ki, köhnə hökumətin günah və nöqsanını təzə hökumətə istinad vermək olmaz. Mən deyə bilərdim ki, təzə də köhnənin məbə'didir [davamıdır]. Amma bunu da demirik. Fəqət, sorğu verməkdə bizim qəsdimiz hökuməti yıxmaq deyil, başqa bir məsələdir: hökumətin uçuruma doğru getdiyini görərək sual etdik. Əgər hökumət desəydi ki, filan tədbiri görmüşük, biz dəxi qənaət hasil edərdik, fəqət biz bunu görmədik. Şimdi bu Parlamandan sonki [sonrakı] hökumət barəsində bir qədər danışmaq istəyirik. Bu söylədiklərimiz bir həqiqətdir ki, arzu edilsə sübut gətirərik. Türklər gedəndən sonra müşkülət çıxmışdır, bunu etiraf edəriz, lakin gedərkən əsgər naminə toplanan ərzağı tulladı, demək doğru deyildir. Hər yerdə azuqə və sairələrini məmurlarımıza təslim etmişlərdir. Əhali də ərzaq şeylərini dağıtmamışdır. Alan da, toplayan da, satan da, dağdan da məmurlarımız olmuşdur. Əcəba bundan hasil olan məbləğin 15 %-i hökumətə vüsul olmuşmu, hökumət bir təşəbbüsdə bulunaraq malın nerədə olduğunu sordumu? Xayır! Xainlər axtarılıb, müqəssirlər tapıldı mı? Əski hökumət zamanında qamçı ilə camaatı sıxanlar, ehtikarla məşğul olanlar, yeni hökumət dövründə də öz işlərinə davam edirlər.

Xainlərə qarşı yeni hökumət bir tədbir gördümü, bir məmur əzl etdimi? Eybi örtmək üçün deyirlər müsəlman arasında düz adam yoxdur. Bu yalandır, doğru isə məmləkətin dirilməsinə ümid qalmaz. Amma ümidimiz var, düz adam çoxdur, hətta birinin yerinə 5 adam da tapılar. Quba, Qazax və Gəncəni götürünüz, sabiq məmurlar yenə həman hərəkətlərində baqidirlər [davam etməkdədirlər]. Camaat arasında fitnə-fəsad davam edir. Bunu sübut edəcək dəlillərimiz var. Keçəlim siyasi məsələlərə:

Bu barədə dəxi bir çox tədbirlər görməli idi, görülməmişdir. Qonşularımızla hüsn-əlaqə peyda edilməmişdir. Daxili siyasətə gəlincə, hökumət daxili işlərdə gərək əhaliyə istinad etsin. Millət gərək hökumətə etimad və etibar etsin. Böylə olmasa hökumət etmək olmaz. Vəz [vəziyyət] və əhvalı camaata anlatmaq lazımdır. Hökumət adamları məmləkət daxilinə camaat içinə gedib vəziyyətimizi xalqa anladarsa, əhali nə halda olduğumuzu başa düşər. Hal-hazırda əsgər cəm edilir. Hökumət camaata qandırmalıdır ki, qoşunu nə üçün yığır, onda əhali xoşhəlliq ilə gələr. Bu həman camaat deyilmi ki, eşalonların qabağını kəsib 30 minlərlə saldatın silahını alırdı, Bakı üzərinə muntəzəm qoşun kimi hücum edirdi, Qubanın üstünə 8000 birdən yürüyürdü? Camaatımız əsgərlikdən qaçan deyil, ancaq onlara yaxşı idarə və nizam lazımdır. Bu nizamsızlıq nəticəsidir ki, əhali nifrət edir.

Daxildə əhval necədir?

Quba mahalında bir cərəyan var ki, Quba qəzası Dağıstana qoşulsun. Zaqatalada Gürcüstana qoşulmaq barəsində bəzi danışıqlar var. Qarabağda əski fəna-

lıqlar davam edir. Sabiq hökumət buraya pul və adam göndərməyi qərarlaşdırmışdı, amma göndərilməmişdir. Neft, bez və sairə barəsində burada çox danışıldı. Hökumət də cavabında sui-istemallar [sui-istifadələr] olduğunu etiraf etdi. Ticarət və Sənaye Nəzarəti Sovet Syezdə təklif etmişdir ki, neftin bir əldən satılması üçün bir büro təşkil edilsin və satılan neftlərin həpsi büro vasitəsilə ixrac edilsin. İlk nəzərdə zahirən bu bir gözəl təşəbbüs kimi görünür, həqiqətdə isə məzkur büro adı bir sendika olub bir neçə böyük mədənçilərin nefti büro vasitəsilə satılır, xırda neftçilərin qəbul edilməyir. Böyük mədənçilərin biri də bizim ticarət nazirimizdir. Büro təşkilindən bəri neftin putu 10 manat 80 qəpik olmuşdur. Ondan əvvəl 5 manat idi. Deməli, bu 5 manat camaatın belinə gəlir və bundan hasil olan 4 milyon (ayda) bir neçə firmanın cibinə gedir. Maşın yağının putu 15 manatdan qaldırılmışdır 33 manata. Bu da camaatdan çıxır. Hökumətin ticarət işlərindən xəbəri yoxsa, bu işə nə üçün müdaxilə edir? Ticarət işlərini bilirsə, bunun adını nə qoyur? Mən deyirəm bu işdə bacarıqsızlıqdan başqa sui-istemal dəxi görünür.

Sair məsələlərə keçdikdə, deməliyəm ki, dövlətlilər əsgər getmirlər, rüşvət verib xilas olurlar. Kasıblar, sahisizlər əsgər alınır. Bunlar da üsrətdə [çətinlik içində] yaşadıklarından naxoşlayıb, qırılırlar. Doğrudur, heç bir hökumət yoxdur ki, məmurlarının bəziləri rüşvət almasın, amma bizim sözüümüz siyasətin əsasını qoyanlar və sui-istemallara yer verənlərdir. Böylə bir müşkül halda bu fəaliyyətsizliyin önü alınmazsa, əhval daha da fənaləşər. Bu fənalıqların önü son dərəcə

fəaliyyətlə alınmalıdır. Biz öz istiqbalımızı [gələcəyimizi] bu cür işləyənlərə verə bilmərik. Müqəddəratımız mətin və əzmkar əllərdə olmalıdır. Bu barədə bizə təminat versələr çox gözəl, verə bilməsələr desinlər özümüz tədbir görək. Bizim bu fikrimiz hökuməti yıxmağa bir sui-qəsd kimi təbir edilərsə [yozularsa], cavab verərik ki, qənaət hasil edənədək fikrimizi yeridəcəyiz. Onun üçün açıq deyirik: qərarımızda baqi qalır və bu hökumətə bel bağlamayırıq, ona inanmayırıq. Əgər hökumət təminat versə ki, siyasət dəyişəcək, cinayətdə, sui-istimalda tutulan xidmətdən qovulacaq, məhkəməyə veriləcək, malı əlindən alınacaq, mühüm xəyanətdə tutulanlar həttə edam ediləcəklərdir, o halda biz hökumətə bel bağlarıq. Əks surətdə biz istiqbalımızı onlara tapşırıq bilmərik və etimadımızı ona vermərik.

(Yenə var)

SÜLH ƏTRAFINDA

Cəmiyyəti-Əqvam

Amerika Cəmahiri-Müttəfiqəsi [Amerika Birləşmiş Ştatları] məsai [əmək] haqqında beynəlmiləl qanun komiyonu nümayəndəsi, bütün cahan azad millətləri cəmiyyətinin sülh əhdnaməsinə [səzişinə] daxil edilmək üçün zeyldəki [aşağıdakı] təklifi etmişdir:

Hər bir millət Cəmiyyəti-Əqvama [Millətlər Cəmiyyətinə] daxil ola bilər. İntiqam və xəsarət vermək hissi ilə heç bir təcavüz olmamalıdır. Xırda millətlərin hüququ, onların təyini-müqəddərat haqqı qəbul edilməli, heç ərazi dəyişməməli,

ümumi sülh saxlanmalı, bir əsas qəbul edilməlidir ki, insanın zəhməti alış-veriş malı deyildir. Vəkillər məhkəməsi, ictimai [toplaşma], ittifaq [təşkilatlanma], kəlam və mətbuat hüriyyəti yerli əhalilərə də şamil olmalı, iş günü 8 saatdan artıq olmamalı, muzd şəraitinə-həyat və mədəniyyətə [həyat və məişət şərtlərinə] müvafiq, arvadların muzdu kişilərlə bərabər olmalıdır.

Komiyon məruzələlərə baxmış, ümdə məsələlər haqqında cümə günü etilaf [səziş] hasil olmuşdur. Bəzi məsələlər baş komitəyə veriləcəklərdir.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

Gürcüstan Hərbiyyə naziri fevralın 7-sində Yekaterinodarda Könüllü qoşun ərkani-hərbinə [qərəgahına] və Müttəfiqlər komandanlığına zeyldəki [aşağıdakı] teleqrafları göndərmişdir:

Fevralın 8-ində Könüllü qoşun dəstələri qəflətən Soçidə bizim qoşunlara hücum etmişlərdir. General Bornoviç bizim qitəata [hərbi hissələrə] silahlarını təslim etmək xüsusunda ultimatum vermişdir. Könüllü qoşunların bu hərəkəti Gürcüstan qarşı xainanə bir hərəkətdir. Bu axır vaxtlarda Soçi okruqu [dairəsi] ingilis komandanlığının mərifəti ilə [sayəsində] tərəfimizdən işğal edilmişdi. Fevralın 3-ündə Gürcüstan Hökuməti İstanbuldan ingilis komandanlığından məlumat almışdı ki, general Denikin tərəfindən Gürcüstan Cümhuriyyəti əleyhinə ədavətkarənə bir hərəkət olmayacaqdır.

Tələb edirik ki, bizim qoşunlar müsələh [silahlı] surətdə Soçi okruqundan bu-

raxılınsınlar. Əks surətdə bütün məsuliyyət Könüllü ordusu əhdəsinə düşəcəkdir.

Gürcüstan Hökuməti, Gürcüstan Cümhuriyyətində olan Könüllü nəfəratı [əsgərləri] və bu dəstəyə mülləhəq olan [qoşulan] şəxslər əleyhinə qayət şiddətli və amansız tədbirlər ittixaz edəcəkdir [tədbirlər görəcəkdir] və Gürcüstan əldə silah olaraq öz hüququnu müdafiə edəcəkdir.

Gürcüstan Hərbiyyə naziri məlumat verir ki, ingilis generalı sərhəddə olan Gürcüstan generalı Mazniyevə təklif etmişdir ki, Axıskada üsyançılar əleyhinə olan hərəkəti-hərbiyyə tərk edilsin və qoşunlarını geri çəksin. Bu şərtlə ki, ingilis qoşunları həman sərhəd məntəqəsini tutsunlar və orada olan əhali isə öz aralarında komissar intixab [seçsinlər] və öz milislərini təyin etsinlər. Düsturüləmə [nizamnamə, təlimatnamə] məsələsi isə Gürcüstan Cümhuriyyəti Qanuni-əsisinə məbni [konstitusiyasına əsasən] Şurayi-Vükəladə [Nazirlər Kabinetində] müzakirə edilməlidir. Bunu əhaliyə və ingilislərə bildiriniz. Hərəkəti-hərbiyyə qəza sakit olandan sonra qurtaracaqdır. Sərhəd xəttini gürcü və ingilis qoşunu tutmalıdır. Silah komissarlara təslim edilməlidir.

Gürcüstan Xariciyyə naziri İngiltərə heyəti naçalnikinə [rəisinə] bu məzmununda bir nota göndərmişdir:

Sizə məlumdur ki Gürcüstan Hökuməti dəfələrlə Soçi nahiyəsinin mübahisəli bir yer olduğuna görə İngiltərə dəstələri daxil edilməklə bitərəf bir məntəqə halına salınmaq şərti ilə təxliyə etmək arzusunda olmuşdur. Gürcüstan Hökumətinin rəyincə, ancaq məsələnin bu tövr həlli ilə Gürcüstanla Könüllü ordu dəstələrinin toqquşması imkanını bərtərəf et-

mək [aradan qaldırmaq] olardı. Könüllü ordunun əhdşikənanə [xaincə] bir surətdə hücumu və Gürcüstan Hökuməti əleyhinə açdığı hərəkəti-hərbiyyə bu rəyin əsaslı olduğunu təsdiq edir. Gürcüstan Hökuməti özünü Könüllü ordu hücumundan mühafizə etməkdən ötrü Gürcüstan sərhədinin Könüllü ordu əsgərləri tərəfindən işğal edilməsinə razı ola bilməz. Buna görə Gürcüstan Hökuməti Soçi nahiyəsinin Könüllü ordudan təmizlənməsini və bu mübahisəli məntəqə məsələsinin Ümumi Sülh Konfransında həllinə qədər həman yerə İngiltərə əsgərləri daxil edilməsilə bitərəf bir məntəqə halına salınmasını təklif edir. Fəqət buna qədər Könüllü ordu əsgərlərinin irəli hərəkət etməsini dayandırmaqdan ötrü tezliklə tədbirlər ittixaz edilməsi [tədbirlər görülməsi] lazımdır. Bizim tərəfimizdən göstərilən bu üsul, asayış bərpa edilməsi ilə gələcəkdə toqquşma təkrarını bərtərəf etmək məqsədi ilə olduğuna görə İngiltərə komandanlığı tərəfindən hüsn-təvəccöhlə qəbul olunmalıdır.

Xariciyyə naziri Gegeçkori

QƏZETƏLƏRDƏN

Rusiyada

Kiyev təriqi [yolu] ilə Moskvadan xəbər verirlər ki “P. Q.” qəzetəsində yazılan məqalədə deyilir ki, Kreml Hökuməti (Bolşevik Hökuməti) iki hissəyə ayrılmışdır. Bunların birinin başında Lenin, digərində isə Trotski dayanmışdır. Lenin Ukrayna Hökuməti ilə ittifaqa girmək və Müttəfiqlər əleyhinə ümumi qüvvə vücuda gətirmək

tərəfdarıdır. Trotski isə bütün Mərkəzi Rusiyanı müharibə meydanına döndürmək və Müttəfiqlər gələne qədər Ukraynanı fəth etmək fikrindədir.

Qardaşlaşma

Bolşevik qəzetləri yazırlar ki, Arxanqelsk cəbhəsində bolşevik əsgərləri ilə əcnəbi məmləkət əsgərləri arasında qardaşlaşma (brataniye) başlanmışdır.

Rusiya əsirləri

Almaniyadan övdət etməkdə [qayıtmaqda] olan rus hərbi əsirləri bilatərgib və təşviq [təbliğat və təşviqat olmadan] bolşevik ruhu ilə ruhlanıb bolşevik olmaqdadırlar.

Vladıqafqazda müharibə

Vladıqafqazdan gəlmiş fərarilərin [qaçqınlardan] rəvayətinə görə, inquşlarla Könüllü qoşunlar arasında şiddətli müharibə gedir. Fərarilər şəhərdən kənar olduqda top səsi şəhərin kənarına gəlmiş. Yenə həman fərarilərin rəvayətlərinə nəzərən, şəhərin bazar hissəsinə Könüllülər od vurub yandırmışlardır.

Soçinin işğalı

Tiflisdən alınan məlumata nəzərən, Soçi şəhəri qəti surətdə Könüllü qoşunlar tərəfindən işğal edilmişdir. Şəhərin cənubi dəstələr tərəfindən işğal edildiyi zənn olunur.

Tersk oblastında

Müttəfiqlər komandanlığından alınan son məlumata nəzərən, Tersk oblastında əhval böylədir: Vladıqafqazda Terek nəhrinin sol kənarı Könüllü qoşunlar tərəfin-

dən işğal edilmişdir. Şəhərin mərkəzi isə inquşların əlindədir. Hələlik onlar kazaklarla könüllüləri oraya buraxmayırlar. Bolşeviklər məğlub və pərişan olaraq İnquşistana, Bazorkinə və Narzana qaçırlar. Könüllü ordu və kazaklarla inquşlar arasında ixtilaf əmələ gəlmişdir. Fəqət hər iki tərəf güzəştə maildir [meyillidir]. Kazaklarla inquşlardan mütəşəkkil [təşkil olunmuş] müştərək hökumət barəsində bunların arasında saziş əmələ gəlir. Birləşmənin ədavət bəsləyən tərəflər, Müttəfiqlərin vəsatətini [vasitəçiliyini] tələb edirlər.

Almaniyanın imtinası

Bremen və Hamburq şuraları Almaniya flotunu [donanmasını] Müttəfiqlərə təslimdən imtina etmiş və flotu partlatmaqla təhdiddə bulunmuşlardır.

İngiltərədə tətillər

İngiltərədə vaqon inşa edən Qlazqo zavodunda 10 min əmələ [fəhlə] tətillər etmişdir. Gündən-günə tətillər edən əmələlərin miqdarı artır.

MİLLİLƏŞMƏK ƏLAMƏTLƏRİNDƏN BİRİ

II

Açıla biləcək müəllimlər kurslarına buraxılmış 30 min rublən təqsimatı [bölünməsi] barəsində Məkatib [Məktəblər] [şöbəsi] müdiri Əlicabbar Orucəlizadə cənabından qəzetə vasitəsilə izahat istəmişdik. Cavab gəlmədi.

Əlicabbar əfəndi müəllimlik işlərində

mahir, zamanə tələbatını qarşılayan yeni ziyalılarımızın birincilərindən olduğu cəhətə güman etməyirəm ki, o cənab milliyətə və cəmiyyətə mənsub bir sualın cavabını laubali və etinasızca buraxıb dursun. Bəlkə müsəlman qəzetələrindən müdir əfəndinin xəbəri yoxdur. Böylə bir xəyal və zənnə bulunarsaq, bu bir əfv olunmayacaq səhv və xətdir ki, bir çox ziyalılarımızın bu bəlayə mübtəla olmasını məəttəəssüf [təəssüflə] müşahidə edirik. İstəyirəm bir az da cürətli olub bu barədə deyəm ki, rusca bilən ziyalılarımız türk qəzetələrinə biganə qalaraq ancaq rus qəzetələri ilə kifayətlənirlər. Halbuki “Azərbaycan” qəzetəsinin ruscası məmləkətimizin müxtəlif əqvamını [millətlərini] dövlətin ənvai binagüzarlığı [müxtəlif sərəncamları] ilə aşına qılmaq vəsiləsi olduğu halda, həman qəzetənin türkcəsi bir çox milli və siyasi məsələlərin həllinə çalışır. Heyfa ki, hər iki qəzetəyə bir ad qoyulmuşdur. Bu fəqərə bir çoxunu aldadır, işğal edir [yanıldır]. Zənnimcə, qlasnılarımız da aldanıb “Azərbaycan”ın ruscasına kifayət etmişlərdir. Odur ki, 30 min rublən təxsisatı barəsində müsəlman qlasnıları Duma iclasında bir sözlə də olsa yerlərindən qımıldamayıb müzakirəsiz və başdan salma bir səsə pulun iki yerə bölüşməsinə razı qalırlar.

Pulun iki millət arasında nə cəhətə təqsimatı barəsində Məkatib müdiri Orucəlizadə cənabından mətlub [tələb olunan] cavabı almadım, lakin onun bu barədə türk və erməni müəllim və müəllimələrinə yazdığı bir hökmü bu günlərdə “Azərbaycan”ın ruscasında oxudum. (Görəsən bu hökm türkcə yazılmışdır, yaxud rusca? Zənnimcə, rusca yazıldığı cəhətə rus qə-

zetində çap olunmuşdur.)

Müdir əfəndi müəllimlərə göndərdiyi xitabında böylə yazır:

“Çünki milliləşmiş məktəblərin müəllimlərindən bəziləri ana dilinə kifayət edici qədər malik deyillər. Binaənileyh [ona görə], bununla türk və erməni müəllim və müəllimə əfəndilərdən rica edirəm Ana dili və ədəbiyyatın geniş və dərinləşməyinə artıq diqqət etsinlər. Çünki məktəblərin kamilən milliləşməsi cəhətinə lazımdır ki, müəllimlərin də məlumatı həman məktəblərin tələbatına müqabil ola bilsin. İlin axırında bu dairədə imtahan verə bilməyən müəllimlər işdən kənar olacaqlardır. Xüsusən, yeni dəvət olunmuş müəllimlərin bu məsələyə diqqətlərini cəlb edirəm. Bələdiyyə İdarəsi müəllimlərin bu ehtiyacını qarşılayaraq nöqsanlarını rəf etmək [aradan qaldırmaq] üçün xüsusi ehtiyat [hazırlıq] kursları açacaqdır. Bu kurslarda müəllim əfəndilərin davamını qəviyyə [şiddətlə] məsləhət görürəm.”

İştə müdir əfəndinin müəllimlərə göndərdiyi bu hökmündən böylə məlum olur ki, biri türk müəllimlərinə və biri də erməni müəllimlərinə olmaq şərti ilə ehtiyat kursu açılacaqdır. Böylə olan surətdə otuz min rublən də iki yerə təqsimi icab edir. Nə üçün böylə? Məgər kursun vəzifəsi ibtidai məktəblərə müəllim hazırlamaqdır? Böylə olarsa bu iki millətdən başqa Bakıdakı cuhud və rus məktəblərinin qisməti hanı? Məsələnin ibtidai məktəblərə təəllüqü [əlaqəsi] olsaydı, yəqin ki, sair millətlər də təsəvvürdə bulunardılar. Bundan əlavə, ibtidai məktəblərdə öylə çətin bir elm, öylə düşvar [çətin, qarışıq] bir fənn yoxdur ki, bunun türkcə təlimini müəllimlərimiz

bacarmasınlar. Zira ibtidai məktəblərin milliləşmək fəqərəsi [hadisəsi] çoxdan başladığı cəhətə, zətən müəllimlərimiz də bu dairədə çoxdan işləyib hazırlanmışlardır. Daha bunlardan ötrü xüsusi kursun lüzumu heç yoxdur. Bəs bundan məlum olur ki, açılacaq ehtiyat kursu milliləşə biləcək vəsət [orta] məktəblərin ehtiyacı rəf'i [ehtiyacının aradan qaldırılması] üçün təsis ediləcəkdir. Böylə olarsa, yenə məsarifin yarılanmasına ehtiyac yoxdur. Zira məmləkətimizin, yəni Azərbaycanın məktəbləri milliləşsin deyə şüar və qəbul etdik. Yəni məmləkətdə yaşayan millətlərin əksəriyyətini təşkil edən Azəri türklərinin dili, məktəblərin rəsmi təlim lisanı gərək olsun.

Vətənin sair əqvamına gəldikdə, öz dillərinin ayrıca təlimi ilə bərabər proqramın tamam ülum və fününu[nu] rəsmi lisan vasitəsilə öyrənməyə məcburdurlar. Məktəblərimiz milliləşərsə, Azərbaycanın erməniləri, cuhudları və rusları həman məktəblərdə azərilərlə bərabər tamam ülumü türk lisanında təhsil etməlidirlər. Hökumət ixtiyarında bulunan məktəblərin qanunu budur. Lakin hər kəs öz dilində və öz milləti məsarifi ilə qeyri-rəsmi məktəb açmağa haqlıdır. Buna hökumət mane olammaz. Bu nöqtəyi-nəzərlə Azərbaycanın ibtidailəri, gimnaziyaları və akademiyləri belə türk lisanı ilə əsaslanacaqlardır. Məmurular məhafil və məcalisi [dairə və məclisləri] bu dilə möhtac qalacaqlardır. Bunu biz ixtira etmədik. Tamam Avropa bu üsula tabedir. İngilis milli məktəbinin təlimi yalnız ingiliscə olduğu cəhətə Misir ərəbləri və hinduları da həman hökumət məktəbinin hökumət lisanında ancaq təhsil etməyə məcburdurlar. (Özlərinə məxsus məktəbləri

də vardır.)

İştə, Azərbaycan məktəbləri milliləşsin, bu ondan ibarət deyil ki, hökumət məktəblərini müxtəlif millətlər arasında paylayıb rusca, ermənicə, cuhudca, gürcücə mütəəddid [bir çox] gimnaziya və akademiya yaratsınlar. Böylə olarsa, Babil qalasını tikmiş əqvami-müxtəlifənin [müxtəlif millətlərin] başına gəlmiş macəra sabahkı gün Azərbaycanın başına gələcəkdir. Gürcülər məktəblərini milliləşdirdilər, yəni gürcüləşdirdilər. Ararat güruhu məktəblərini milliləşdirdilər, yəni erməniləşdirdilər. Növbət bizə gəldikdə bizim də təklifimiz Azərbaycan məktəblərini **türkləşdirməkdir**. Özümüzədən yeni bir şey icad etməyirik ki, sairələrin müqabilində xəcalət çəkək!

Böylə olan surətdə şəhər idarəsinin buraxa biləcək 30 min rublənin türk və erməni arasında paylanmasına heç bir ehtiyac yoxdur. Bu pulun hamısı milliləşə biləcək məktəblərimizin ehtiyacı rəfinə çalışacaq ehtiyat kursu üçün gərək sərf olsun. Hələ bu da kifayət edəmməyəcəkdir. Müdir əfəndiyə öz tərəfimizdən bunu tövsiyə edirik ki, rus əyyamındakı qlasnlığımız kimi milli məsələlərin həllində özgələrə: “xala xatirin qalmasını” məsləyi ilə məsləklənməsin [yolunu tutmasını], işlərində ciddi və cəsur olsun. Onun sandalyəsində oturmuş məşhur Ohanesyanı unutmasın.

Hələ zamanə Ohanesyan zamanı deyil. Bugünkü milli məsələlərin həll və rəvacında əğyara [qeyrilərə] “qonşu payı” veriləmməz. Gürcü və erməni məkatib rəislərindən ibrət almalıyıq!

Fərhad Ağazadə

AZƏRBAYCAN-GÜRCÜSTAN MÜQAVİLƏNAMƏSİ

Bakı, 26 dekabr sənə 1918.

Bir tərəfdən Azərbaycan Hökuməti-Cümhuriyyəsi namına [adına] Ticarət və Sənaye naziri Behbud xan Cavanşir və digər tərəfdən Gürcüstan Hökuməti-Cümhuriyyəsinin Azərbaycan Hökuməti nəzdindəki vəkili-siyasisi İotamoviç Kartsi-vadze zeyldəki [aşağıdakı] maddələri havi [ehtiva edən] işbu müqavilənaməni əqd və imza etdilər:

1) Azərbaycan dəmiryolları vasitəsilə Azərbaycan xaricindən Gürcüstana və yaxud Gürcüstandan Azərbaycanın xaricinə və hakəza [həbelə] Gürcüstan dəmiryolları vasitəsilə Gürcüstan xaricindən Azərbaycana və yaxud Azərbaycandan Gürcüstan xaricinə göndəriləcək yüklər (həmulə [yük; gəmi yükü]) sərbəst tranzitə, yəni hər dürlü rüsum və təkalifdən [şərtlərdən] azadə tranzitə tabe olacaqlar.

2) Azərbaycan Hökuməti əhali üçün neft və mazut və Gürcü dəmiryollarının ehtiyacı üçünsə cövher [kerosin], məkina yağı göndərilməsinə rüxsət verir. Göndərməsi lazım olan neft, mazut, cövher və yağların miqdarı hər iki tərəfdən müsavı [bərabər] miqdarda təyin ediləcək əzadan mütəşəkkil müxtəlit [üzvlərdən] təşkil olunmuş qarışıq bir komiyaon tərəfindən təyin edilməlidir. Bundan əlavə, Azərbaycan Hökuməti Gürcüstan əhalisinin ehtiyatına sərf olunmaq üzrə miqdarı bir milyon putdan artıq olmamaq üzrə neft göndərilməsinə müsaiddə eylər. Həmin müqavilənamə mövcubincə [əsasında] göndəriləcək neftlə neft məhsulatının

miqdarı, müqavilənamə müddəti tamam oluncaya qədər 20 milyon putdan artıq olmamalıdır.

3) 2-ci maddə mövcubincə komiyaonun qərarı ilə gürcü dəmiryollarının ehtiyacı üçün sərf olunmaq üzrə göndəriləcək neft və neft məhsulatı hər türlü rüsum və vergi və təkalifdən azad ediləcək və miqdarı dəxi 10 milyon putdan ziyadə olmayacaqdır. Əhalinin ehtiyacı üçün göndəriləcək neft və mazut, gömrük rüsumundan azad olunarlarsa da, lakin hal-hazırda mövcud olan və ya gələcəkdə Azərbaycan daxilində sərf və istehlak olunan neft və neft məhsulatı üzərinə vəz olunacaq [qoyulacaq] vergi və təkalifin cümləsinə tabe tutulacaqlardır. Gürcüstan əhalisinin ehtiyacı üçün göndəriləcək cövherə gəlincə, xah [istər] həm hal-hazırda mövcud olan və həm də gələcəkdə vəz və tərhinə [qoyulmasına, tətbiq edilməsinə] lüzum görülməyəcək gömrük rüsumuna və hər dürlü vergi və təkalifə tabe bulunacaqdır.

4) Miqdarı 2-ci maddədə qeyd olunan da göndərilməsinə icazə verilmiş olan neft və neft məhsulatı müsavı [bərabər] partiylarla sövq və ixrac olunmalıdır. Binaənileyh [ona görə], Gürcüstan Hökuməti Bakı şəhərindən alıb apardığı neft və neft məhsulatının 2-ci maddədə qeyd və zikr olunan miqdarına məhsub olaraq [hesab olunaraq, sayılaraq] dəmiryolları ilə və ya neftpravodla [neft kəmərləri ilə] sövq olunan miqdarın yarısından artığını olmamaq şərti ilə Azərbaycan Hökumətindən özü üçün tələb edə bilər. Həmin maddə üzərinə icra olunan müamilatın [əməliyyatların] hesabları[nı] işbu müqavilənaməni əqd etmiş olan tə-

rəfeyn [iki tərəf] dəmiryol idarələri hər 15 gündə bir qapatmalıdırlar.

5) Gürcüstan Hökuməti isə heç bir günə [növl] vergi və rüsum olmadan Azərbaycan dəmiryollarının ehtiyacını üçün lazım olan daşkömürün, taxta-şalman və sairənin Azərbaycan daxilinə keçirilməsini təəhhüd etlər [vəd edir]. Bunların miqdarına gəlincə, bu da həmin müqavilənamənin 2-ci maddəsində göstəriləni kimi, müxtəlit komisiyon tərəfindən təyin olunur.

6) Həmçinin Gürcüstan Hökuməti Azərbaycan Hökumətinin rüxsəti ilə gömrük və rüsumsuz olaraq Gürcüstandan Azərbaycana (taxıl, qənd və göndən savayı) müxtəlif cinsdən hər cür məta [əmtəə, ticarət malı] və məkulat [ərzaq] göndərilməsinə rüxsət verir və bunların qiyməti-məcmuəsi [ümumi qiyməti] isə həmin müqavilənamənin 2-ci maddəsi mövcubincə [əsasında] Gürcüstana göndəriləcək neft və neft məhsulunun qiyməti-məcmuəsinin onda birisindən artıq olmaz.

7) 6-cı maddə mövcubincə sövq və ixracı lazım gələn məta və məkulatın miqdarı 2-ci [maddədə] qeyd və zikr olunan müxtəlit komisiyon tərəfindən təyin və təqərrür etməlidir [təyin edilməli və qərarlaşdırılmalıdır].

8) Gürcüstan Hökuməti işbu müqavilənamə əhkamına binaən [hökmlərinə əsasən] Azərbaycan Cümhuriyyətindən özü üçün aldığı neft və neft məhsulunun Gürcüstandan xaricə çıxarılmasına rüxsət verməməyə borclu olduğu kimi, Azərbaycan Cümhuriyyəti dəxi həmçinin həmin müqavilənamənin 6-ıncı və 7-nci maddələri mövcubincə Gürcüstandan Azərbay-

cana gətiriləcək mal və əmtəənin Azərbaycan Cümhuriyyətindən xaricə çıxarılmasına müsaidə etməyəcəyini təəhhüd etlər.

9) Qəzara [təsadüfən] rəf və izaləsi [ardan qaldırılması və önlənməsi] mümkün olmayan bir hadisə üz göstərəcək olarsa, hər iki tərəf bu kimi hadisənin müqavilə şərtlərinin icrasına mane olduğu dərəcədə onları, yəni həman şərtləri icra etməyə bilər.

10) Dəmiryolları, neftpravod vasitəsilə göndəriləcək mallar üzərinə vəz olunan tarifə ilə həmçinin Gürcüstandan Azərbaycana və Azərbaycandan Gürcüstana nəql və sövq olunan mallar üzərinə vəz olunacaq tarifələr hər iki tərəfin rəy və etilafı [uzlaşması, razılığı] ilə deyilsə, başqa bir surətlə təbdil və təğyir olunmamazlar [dəyişdirilə bilməzlər].

11) 10-uncu maddədə zikr və tədad edilən [qeyd edilən və sayılan] yüklər və malların sövqü ilə hasil olan nəqliyyat parası məzkur [adı çəkilən] yük və malların hər iki məmləkət daxilində qət edəcəyi məsafənin (verst hesabı ilə) tuluna [uzunluğuna] mütənasib bir surətdə tərəfeyn arasında təqsim olunacaqdır [bölünəcəkdir].

12) Hərgah həmin müqavilənamədə zikr və qeyd olunan komissiyada bir ixtilaf zühur edəcək olarsa, onun həll və izaləsi üçün məsələ həkəm [arbitr] komissiyasına həvalə olunacaq və onun verəcəyi hökm və qərarı hər iki tərəf qəbula məcburdur.

13) Gürcüstan dəmiryollarına lazım olan neft və neft məhsulunu ilə Azərbaycan dəmiryollarına lazım olan taxta-şalman və sairənin sövq və nəqli, məzkur

yolların ehtiyacını təmin edəcək bir dərəcədə bulunmalı və bu da bilamane [maneəsiz] icra olunmalıdır.

14) Neftpravod vasitəsilə sövq olunan neft və cövhəri gürcü dəmiryolları Salehoğlu stansiyasında Azərbaycan dəmiryollarından xüsusi siyahı üzərinə təhvil alacaq və bədəhu [sonra] məzkur neft və cövhər Azərbaycan dəmiryollarının xahişinə binaən Batum və başqa digər bir cəhətə sövq və nəql olunacaqdır. Bu malların qəbulundan sonra, əgər onların miqdarında bir nöqsan görülər və ya axar zayə olarsa, bundan hasil olacaq məsuliyyəti Gürcüstan Hökuməti kəndi öhdəsinə götürmüş olacaqdır. Fəqət adi və ya mütəvəssit [ortabab] bir dərəcədə vaqə olan axıntı və sızıntının dərəcəsinə gəlincə, bu da surəti-xüsusiyyətdə [xüsusi surətdə] təşkil ed[il]əcək bir komissiya tərəfindən təyin olunmalıdır.

15) Tərəfeyndən hər birisi neftpravod və ya dəmiryolları vasitəsilə nəql və sövq olunacaq neft və neft məhsulunu kəndi məmləkətləri daxilində ziya'dan [yox olmaqdan, itib-batmaqdan] mühafizə etməlidir. Adi axıntı bundan müstəsnadır.

16) İşbu müqavilənamənin 8-inci maddəsi əhkamının [hökmlərinin] layiqi vəchilə [layiqli surətdə] icra və tətbiqinə nəzarət eyləmək üzrə Azərbaycan Cümhuriyyəti ilə Gürcüstan Cümhuriyyətinin Tutanebi stansiyasında, Poti şəhərində, Bakı şəhərində və Yalama stansiyasında xüsusi məmurları bulunacaqdır.

17) İşbu müqavilənamə şəraitinin [şərtlərinin] xaricində olaraq xüsusi mütəşəbbislər tərəfindən Gürcüstana sövq və nəql olunacaq neft, benzin, yağ və bu misilli [bu kimi] neft məhsulunun yüzdə 25-dən ziyadəsini Gürcüstan Hökumətinin

həcz [müsadirə] və zəbt etməyə ixtiyarı yoxdur.

18) Bu müqavilənamə tarixi-imzasından [imzalandığı tarixdən] bir sənəyə qədər mə'r'i [qüvvədə] və mötəbərdir.

19) İki nüsxə üzərinə yazılmış olan müqavilənamənin bir surəti Azərbaycan Hökuməti-Cümhuriyyətində, digər nüsxəsi isə Gürcüstan Hökuməti-Cümhuriyyətində bulunacaqdır.

*Azərbaycan Cümhuriyyəti
Ticarət və Sənaye naziri:
Behbud xan Cavanşir.
Gürcüstan Cümhuriyyətinin
məmuri-siyasisi:
N. İ. Kartsivadze.
Şəhri-Bakı, 26 dekabr 1918
Əslinə mütabiqdir.*

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Azərbaycan sosial-demokratlarının ümumi iclası

Cümə günü həmin şubatın 14-ündə gündüz saat 10 tamamda Parlaman dairəsində sosial-demokrat “Hümmət” fraksiyasının odasında ümumi iclas vaqə olacaqdır. Məsələ mühüm olduğuna görə cəmi yoldaşlardan xahiş olunur vaxtında iclasa gəlsinlər.

İttifaqi-Mütəəlliminin [Tələbələr İttifaqı] idarəsi tərəfindən

Bununla idarə cümə günü fevralın 14-ündə Realnı məktəbində saat 4-də idarənin iclası vüqu bulacağını üzv arxadaşlara xəbər verir.

Rica olunur üzvlər vəqti-müəyyəndə [təyin olunmuş vaxtda] gəlsinlər. Həmçinin

nümayəndə göndərən məktəblərdən rica olunur nümayəndələrini seçib göndərsinlər.

* Qızıl və gümüş həmkarlarının “Qənaət” cəmiyyəti öz üzvlərinə məlum edir ki, bu gün saat 10-da Balaxanski küçə Şirvanovun mülkündə ilk ümumi iclas olacaqdır və həmin iclasa “Qənaət” müstəhlikin [istehlakçılar] cəmiyyətinin əzası da [üzvləri də] gələ bilər.

Müəllimlərə məxsus mühazirə

Məkatib [Məktəblər] şöbəsi Xariciyə naziri müavini Adil xan Ziyadxanov həzrətləri indində [nəzdində] “Azərbaycan tarixi”nə dair türk müəllimlərinə məxsus mühazirə oxumaq barəsində istidada [xahişdə] bulunmuşdu. Nazir həzrətləri bu gün saat 11-də Duma salonunda mühazirə oxuyacaqdır.

GÜRCÜSTANDA

Gürcüstan Xariciyyə naziri İngiltərə heyəti naçalnikinə böylə bir nota göndərmişdir:

Batumda olan nümayəndəmiz polkovnik Gidevanov rəsmi surətdə xəbər verir ki, fevralın 7-sində iki təcili məsələ haqqında danışmaqdan ötrü Batum general-qubernatorunun yanına getdilər. Məsələlər budur:

1) Çoloq çayında körpünü mühafizə edən ingilis saldatlarının fevralın 6-ncı gecəsi gürcü sərhəd qaraqolxanasını [qarovulxanasını] atəşə tutub gürcü qaraqolunun yaralanması.

2) Fevralın 5-ində Mardadidi kən-

dində gürcü ordusu zabitlərindən Abaşidzenin qanunsuz həbs edilməsi.

Nümayəndəmiz Gidevanov bu işlər haqqında general-qubernatorla şəxsən görüşüb danışmaq istədiyini general-qubernatorun adyutantına söyləmişdirsə də, nümayəndəmiz həman gün və sabahısı dəxi qəbul edilməmişdir. Batumda olan İngiltərə məmurlarının Gürcüstanın rəsmi nümayəndəsi haqqında etdikləri bu tövr müamilatı [rəftarı] həqarət ədd [hesab] edib hökumətimin sifarişinə görə bu həqarətə qarşı ciddi və qəti protesto edirəm. Burasını dəxi əlavə edirəm ki, Gürcüstan Hökuməti İngiltərə heyətindən bu barədə təminat alana qədər Batumda olan nümayəndəsi polkovnik Gidevanovu geri dəvət etmişdir.

Xariciyyə naziri: Gegeçkəri

Soçi hadisəti [hadisələri]

Tiflisdən xəbər verirlər ki, general Konev Könüllü ordu və ermənilər tərəfindən mühasirə edildiyinə görə öz dəstəsi ilə mühasirədən çıxma bilməmişdir. Könüllü ordu dəstələri Dzibi çayına tərəf hərəkət etmişlərdir. Onlar Adlerə çatmışlar. Hələliyə başqa məlumat yoxdur.

Suxum sahilində qalan gürcü əsgərləri onlarla rubəru [qarşı-qarşıya] gələcəklərdir. Potidə olan İngiltərə zabiti paraxodlarla Suxuma qoşun aparmaqdan ötrü Tiflisdə olan İngiltərə heyətinin icazəsi lazım olduğunu söyləyib, gəmiləri verməkdən imtina etmişdir. Dənizdə təlatüm vardır. İngiltərə zabiti Soçiyə getmişdir.

Ozurgetdə olan qarnizon zabiti fevralın 9-unda Hərbiyyə nazirinə teleqraf edir ki, bu gün gecə saat 10-da Batum tərəfindən iki dəfə top atışması səsi eşidilmişdir.

Yarım saatdan sonra üçüncü bir səs eşidilib bu qərar üzrə davam etməkdədir.

Səfərbərlik

Tiflis – (8 fevral). Gürcüstan Hərbiyyə naziri Kutais, Siqnax, Suxum hərbi naçalniklərinə və Kutais quberniyasındakı 1, 2, 3-cü alayların komandirinə, sərhəddə olan qoşunlar naçalniki general Mazniyevə, ordu dəstələri[nə] teleqraflar göndərərək bildirir ki, Gürcüstan Hökuməti qərar qoymuşdur: Gürcüstan sərhədini mühafizə etmək üçün lazım gələn tədbirlər ittixaz edilsin [tədbirlər görülsün]. Binaəniləy [buna əsasən], 1891-92-ci ildə anadan olan Kutais quberniyasındakı bütün əhalini silah altına dəvət edir.

ERMƏNİSTANDA

Ermənistan Cümhuriyyətində müsəlmanların hali

İrəvan quberniyasında Novo-Bayəzid mahalında vaqə 29 ədəd müsəlman kəndlərinin vəkilləri Məşhədi Talib Rüstəm oğlu, Məşhədi İsmayıl Hacı Əli oğlu, Məşhədi Əsədulla Məşhədi Ələkbər oğlu Azərbaycan Rəisi-vükəlası Xan Xoyski cənablarına bu məzmununda bir ərizə vermişlərdir:

“Biz aşağıda imza edən İrəvan quberniyasında vaqə 29 müsəlman kəndlərinin vəkilləri, bu 29 kənd müsəlmanlarının namından [adından] kamali-ehitramla zati-alilərinizə Ermənistan Hökumətindən zeyldəki [aşağıdakı] şikayəti edirik:

Ermənistan Cümhuriyyəti təşkil edilib də erməni başçıları işə girişdikdən sonra birinci olaraq İrəvan quberniyasında olan

müsəlman kəndlərinə təcavüzə başladılar və bizə zeyldəki tələbatı verdilər:

A) Azərbaycan Hökumətinin binagüzarlığı ilə bütün silahları təslim etməli; təslim eylədik.

B) Erməni qoşunları nəfinə [xeyrinə] buğda verilməli.

C) Bütün atların səfərbərliyə verilməsi; verdik.

Ç) Səfərbərliyə alınmış atlar üçün ot istədilər, verdik.

D) Erməni qoşunları üçün yemək verilməli; verdik.

E) Bütün naloqları [vergiləri] bizdən istədilər, birə üç dəfə artıq verdik.

Xülasə, bu tələblərin hamısına əməl eylədik. Görünür ki, bunların həpsi kifayət etməyirmiş və böyləliklə onlar bizi doğma vətəndən çıxarmaq istəmişlərdir. Sonra müxtəlif bəhanələrlə erməniləri bizim üzərimizə saldırıb bizi öz yurdu-muzdan çıxmağa vadar edirlər və onlar ümid edirlər ki, biz bütün əmlakımızı, vətənimizi və isti ocağımızı buraxıb da çöllərə düşəcəyiz və bu məqsədlə də ermənilər silahsız olan müsəlmanlara hücum edib Zağalı, Subatan, Qızılvang və Çuxurlu nam [adlı] dörd ədəd kəndin bütün əhalisini kişi, arvad, uşaqlarını kəsdilər, sonra bu kəndləri atəşə tutdular ki, indi də onlar yanmaqdadır. Biz kamali-məmnuniyyətlə öz doğma yurdu-muzdu buraxıb, bütün əmlakımızı onlara tərk edib gedirdik. Fəqət iş ondadır ki, qışın böylə soyuq zamanında, qarların içində 29 ədəd böyük kəndin əhalisi dağların təpəsi ilə necə gedə bilər? Bu da əlbəttə qayət müşkül bir məsələdir. Yuxarıda ərz edilən hallara görə zati-alilərinizdən acizənə rica edirik. İnsaniyyət naminə Ermə-

nistan Hökuməti qarşısında təşəbbüsdə bulunub bundan sonra bu qədər qan tökülməyin qabağını kəsdirəsiniz. Hakəza [habelə] bizim mülk və müxəlləfatımızın [ev-əşiyimizin] mühafizəsini öhdənizə alarsınız və bunu da xahiş edirik ki, bizim bu əsəfnak [acınacaqlı] halımızı Müttəfiqlər komandanı general Tomsona bildirəsiniz.

– Mövsuq [etibarlı] mənbələrdən verilən məlumata nəzərən hökumət bu xüsusda lazım gələn iqdamatda [təşəbbüsdə] bulunmuşdur.

İDARƏDƏN CAVABLAR

Bakıda Əbdüləhəd Mirzəzadə əfəndiyə: “Məntiqimizi islah etməli” məqaləniz gecdir. “Əsgərlərimiz tələb edirlər” məqaləniz tezdir.

Bir Adam əfəndiyə: “Nə olursa olsun, Azərbaycan Cümhuriyyəti başqa əziz tutduğumuz vilayətlər kimi onun böyük bir vilayətini təşkil edən Qarabağı heç kimsəyə güzəşt etməyəcəkdir.” Əlbəttə, ona görə də orada general-qubernatorluq təşkil etdik. Diliniz və üslubi-ifadəniz yaxşıdır. Başqa şeylər yazınız. Lakin adınızı idarəyə bildiriniz.

“İttihad” məktəbində

Fevral ayının 15-indən etibarən kibarlara (böyüklərə) məxsus gecə kursları açılacaqdır. Müraciət üçün adres: Qubernski caddə, nömrə 37.

2689

Gəmiçilər Şurasının İttifaqı

Bütün gəmi sahiblərini yekşənbə [bazar] günü fevralın 16-sında gündüz saat 12-də Qafqaz-Merkuri Cəmiyyətinin kantorunda və-qe olacaq ümumi iclasa dəvət edir.

2692

Elan “Müstəhlikin İttifaqı” (Kooperativni Soyuz)

Müstəhlikin cəmiyyəti idarəsi bununla elan edir ki, bazar günü fevralın 16-sında səhər saat 11-də Stanislavski küçə Sənəət məktəbi binasında cəmiyyət əzələrinin [üzvlərinin] iclası-ümumisi [ümumi iclası] təyin edilmişdir. Müzakirə olunacaq məsələlər:

- 1) İdarənin məruzəsi və 1917-ci il məhsabatı [hesabatı];
- 2) Cəmiyyətin 1918-ci il fəaliyyəti haqqında müxtəsər məlumat;
- 3) İdarə intixabı [seçkisi];
- 4) Təftiş komissiyası seçkisi;
- 5) İclasda qalxa biləcək məsələlər.

Bu iclas ikinci dəfə çağırıldığına görə, nə qədər əza yığılsa da, iclas qanuni ədd [hesab] olunacaqdır.

idarə
2691

**Контора Агентуры и Комиссии
"И. Фани и Ко."** Баку, Церковная 70.
Телеф. N 22-28. Почт. ящ. N 13.
Agentura və komisiyon kantoru
İ. Fani və kompaniyası. Bakı, Serkovni küçədə 70 nömrəli evdə.
Telefon nömrəsi 22-28.
Poçta yeşiki 13.

Kimdə nə mal varsa və kimə nə mal lazımsa bizim kantora müraciət etmələri təvəqqe olunur. Hər cür malların satışını qəbul və qəbul edilən mallar üçün qabaqca pul (ssdua) buraxırız. Sair şəhərlərdəki komisiyon və agenturalardan öz mənfəətləri xatirlərinə ünvanlarını göndərmələri mətlubdur [tələb

edilir]. Kantorumuz hər gün səhər saat 8-dən 2-yədək, axşam 4-dən 7-yədək açıqdır.

Elan Hökumət mətbəəsi

Ümum kitab-füruşlara [kitab satanlara] və mağaza sahiblərinə elan edir ki, həmin mətbəə tərəfindən təzə və köhnə üsul ilə türkcə və rusca **divar təqvimi** satışa qoyulmuşdur. Qiyməti 8 manatdır. Külli alıcılara 6 manat. Külli miqdarda mütəəllimlərə [şagirdlərə] məxsus əşya və dəftərlər dəxi satılır. Xahiş edənlər Birjavoy küçədə Skobelevin 17 nömrəli evində Hökumət mətbəəsinə yaxud Kolyubakinski küçədə 37 nömrəli evdə “Azərbaycan” qəzetəsi idarəsinə müraciət edə bilərlər.

24-T

Ziraət və Əmlak naziri tərəfindən

Bununla ümumə elan edilir ki, Bakı quberniyası, Cavad qəzası, Muğan düzündə, Orta Muğan kanalı və Aşağı Muğan kanalının cənub-şərqi dairəsindəki suvarılan yerlər müzayidə (torq) ilə icarəyə verilir. Hər kəs orada 1919-uncu il yazlıq, 1919 və 1920-nci il payızlıq, 1920-nci il yazlıq əkin əkmək istəsə, həmin yerlərdən icarəyə götürə bilər. Bunu da bilməlidir ki, icarənin vaxtı son məhsul yığıldıqdan iki həftə sonra bitir.

Məzkur [adı keçən] yerlər Cavad qəzası, Qalaqayın (Petropavlovka) kəndində xəzinə yerləri mübəssiri [nəzarətçisi] Yuryevin təhtisədarətində [sədrliyi altında] bulunan xüsusi komisiyon tərəfindən yeni qayda mart ayının 1-indən 7-sinədək bir həftə zərfində [ərzində] icarəyə veriləcəkdir. İcarə şəraiti [şərtləri] konditsiyalarda [müqavilənamələrdə] müfəssələn [ətraflı] yazılmışlardır. Şəraiti bilmək olar: Ziraət Nəzarətinin Torpaq şöbəsində (Vodovozni küçə, nömrə 8). Yenə həmin Nəzarətin Su şöbəsi və Əkin və fəllahət [kənd təsərrüfatı] şöbəsində (Telefonni küçə, nömrə 6), Gəncə Ziraət şöbəsində (Gəncə şəhəri) və məhəllərdə [yerlərdə] xəzinə yerləri mübəs-

sirləri, qəza qaimməqamları, Cavad, Şamaxı, Göyçay, Quba, Gəncə, Ərəş, Cavanşir, Zəngəzur, Qazax, Qaryagin, Şəki və Şuşa qəzalarında məntəqə pristavları dəftərxanalarında.

Ziraət naziri vəzifəsini ifa edən:
H. Sultanov

Nəzaətin Torpaq şöbəsi müdiri:
Şpitalski
36

Drama

Axşam Tamaşası

Azərbaycan Hökumətinin Teatrosunda

Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy Hacıbəyli Qardaşlarının Müdiriyyəti cümə günü cəmədiyələvvəl ayının 13-ündə 1337 sənəsi (fevralın 14-ündə 1919-cu ildə) təntənəli bir surətdə bu mövsümdə əvvəlinci dəfə olaraq mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır məşhur tarixi faciə

Ağaməhəmməd şah Qacar

8 pərdədə

Əsər: **Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev**
Ağaməhəmməd şah Qacar rolunu ifa edəcəkdir məşhur artist **Hüseyn Ərəblinski**.

İştirak edən əşxaslar [şəxslər] müfəssələn [ətraflı olaraq] məramnamədən [proqramdan] məlum olunur.

Biletlər imdidən teatrın kassasında satılmaqdadır. Tamaşa başlanacaqdır axşam saat 8-in yarısında.

Rejissor: Abbas Mirzə Şərifov;
Müavin: Hacıbaba Şərifov;
Məsul: Xəlil Hüseynov;
Mübaşir [icraçı müdiri]: Rövşən bəy Əfəndiyev;
Müdür: Zülfüqar bəy Hacıbəyli.

Müvəqqəti müdir:
Hacıbəyli Üzeyir bəy

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Azərbaycan Məclisi-Məbusanında

səh. 207. “...hökumət ya özü təsdiq edəcək yaxud təsdiq edilmək üçün Parlmana təqdim edəcəkdir.”: qəzetdə “Parlmana” yerinə səhvən “hökumətə” getmişdir.

səh. 208. “Xəlillər, Nurilər, Vəhiblər”.: Osmanlı dövlətinin hərbi xadimi, Qafqaz İslam Ordusu ilə birgə Bakıya daxil olan Xəlil paşa (soyadı: Qut), Qafqaz İslam Ordusunun komandanı Nuri paşa (soyadı: Killigil) və Qafqaz İslam Ordusunun da tabe olduğu Şərq Ordular Qrupunun komandanı Məhməd Vəhib paşa (soyadı: Kaçı) nəzərdə tutulur.

səh. 209. “Sovet Syezd”.: Bakı Neft Sənayeçiləri Qurultayı Şurası nəzərdə tutulur.

səh. 209. “...sui-istimal dəxi görünür”.: qəzetdə “sui-istimal” [sui-istifadə] yerinə “sui-əməl” [pis əməl] getmişdir.

Teleqraf xəbərləri

səh. 211. “...amansız tədbirlər ittixaz edəcəkdir...”.: qəzetdə “edəcəkdir” yerinə “ediləcəkdir” getmişdir.

Qəzetələrdən

səh. 211. “P. Q.”.: “Proletarskiy qolos” qəzeti nəzərdə tutulur.

Milliləşmək əlmaətlərindən biri

səh. 214. “...məsarifin yarılanmasına ehtiyac yoxdur”.: qəzetdə “yarılanmasına” yerinə “yaralanmasına” getmişdir.

“...Babil qalasını tikmiş əqvami-müxtəlifənin başına gəlmiş macərə...”: əfsanəyə görə, Babil qalasını tikən insanlar müxtəlif dillərdə danışmağa başlamış və bir-birini başa düşmədikləri üçün məqsədlərinə çata bilməmişdilər.

“türkləşdirməkdir” sözü tünd hərflərlə yığılmışdır.

Azərbaycan-Gürcüstan
Müqavilənaməsi

səh. 217. “...zəyə olarsa...”: qəzetdə “sə-nəyə olarsa” getmişdir.

“...bir sənəyə qədər mər’i...”: qəzetdə “bir” yerinə “bu” getmişdir.

Gürcüstanda

səh. 218. “Çoloq çayında”.: güman ki, Çorox çayı olmalıdır.

səh. 219. “...üçüncü bir səs...”: qəzetdə “üçüncü bu səs” getmişdir.

Ermənistanda

səh. 219. “...bizə zeyldəki tələbatı verdilər...”: buradakı maddələr qəzetdə a, b, v, q, d, y kimi (Kiril əlifbasının hərflər sırasına uyğun olaraq) işarələnmişdir.

“...atlar üçün ot istədilər...”: qəzetdə “ot” yerinə “yemək” getmişdir.

“...qoşunları üçün yemək verilməli...”: qəzetdə “yemək” yerinə “ot” getmişdir.

“İttihad” məktəbində

səh. 220. “Qubernski caddə”.: Bakıda, indiki Nizami küçəsi.

Elan: Müstəhlilin İttifaqı

səh. 220. “Stanislavski küçə”.: Bakıda, indiki Azadlıq prospekti.

Bazar ertəsi, 17 fevral 1919-cu il, nömrə 115

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Düşənbə, 16 cəmədiyələvvəl sənə 1337. 17 şubat sənə 1919.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Təx nüsxəsi 80 qəpik.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 18 rublə, 2 aylığı 32 rublə, 3 aylığı 45 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 20 rublə, 2 aylığı 35 rublə, 3 aylığı 50 rublədir. Elan fiatı: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

ELAN

Səşənbə [çərşənbə axşamı] günü 1919 sənəsi fevral ayının 18-ində gündüz saat 12-də Azərbaycan Məclisi-Məbusan [Parlament] iclası olacağı elan edilir.

Məşixəti-İslamiyyə İdarəsi kargüzərliyinə nəsb və təyin edilmişdir.

*Məşixəti-İslamiyyə İdarəsi sədrləri:
Əfəndizadə və Ağaalizadə*

QİSMİ-RƏSMİ
[RƏSMİ HİSSƏ]

Azərbaycan Cümhuriyyəti Məşixəti-İslamiyyəsi İdarəsindən:

-I-

Azərbaycan Cümhuriyyəti Məşixəti-İslamiyyə [Şeyxülislamıq] İdarəsi dəftərdarı [mühasibi] Muradəli Qasımzadə 11 şubat [fevral] 1919 tarixi ilə idarəyə istefanama təqdim etmiş və İdareyi-Məşixət dəxi məzkurun [adı çəkilən şəxsin] istefanamasını qəbul edərək balada məzkur [yuxarıda göstərilən] tarixdən etibarən müşərünileyhin [adı çəkilən şəxsin] xidmətdən azad edilməsini qərara almışdır.

-II-

İşbu 1919 sənəsinin fevralın 1-indən etibarən Şərəfəddin Hacı Veysəl oğlu layiq və münasib görülməklə Azərbaycan

BU GÜNÜN MƏSƏLƏSİ

Bakı əfkari-ümumiyyəsi [ictimaiyyəti], bilxassə [xüsusilə] şəhərin türk qismi əndişələr içindədir.

Biçeraxovun otryadı buraxıldıqdan sonra hər kəs düşünürdü ki, artıq bu məmləkət şübhəli qüvvətlərdən xilas olacaq.

Fəqət öylə olmayır. Biçeraxov əvəzinə Prjevalski oturur. Bir yandan “likvidatsiya” [ləğvetmə] gedirsə də, digər yandan “zapis” [qeydiyyatı götürmə] gedir. “Dobrovölçeski armiya”ya [Könüllü orduya] könüllü yazılırlar. Könüllü yazılanlar da əksərən ermənilərdir. Bu könüllülər, şəhərin mərkəzində, meydanlarında məşq edirlər. Bu surətlə xalq arasına həyəcan düşür, hər kəsi əndişələr götürür. Haqlı olaraq “Yarın nə olacaq?” - deyər düşünlər.

Bir tərəfdən də Denikin ordusunun nüməyəndəsi şəhərimizə gəlir. Nə yapır,